

ОПИТ ЗА УСТАНОВЯВАНЕ ВАЛИДНОСТТА НА ЦВЕТОВИЯ ТЕСТ НА МАКС ЛЮШЕР ПРИ ДЕЦА ОТ УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Д-р Иван П. Иванов

Галина Станчева

РЕЗЮМЕ

Излагат се резултатите от валидизиране на Цветовия тест на М. Люшер в български условия за три възрастови групи: начална, средна и горна училищна възраст.

ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА

Теорията на Макс Люшер за диагностичното значение на цветовете избори се базира на теорията за трите основни цвята на Юнг-Хелмхолц. Това е най-завършената работа в това отношение, въпреки, че има много други опити (Х.Клар, К.Флинхауз, У.Гро и др.). Самият Люшер е швейцарски социолог и психиатър от Антропологическия институт в Базел. Методът, който създава се нарича “Цветови тест на Люшер” (L(s)her color test) и е публикуван през 1969 г.

Методът е лишен от транскulturни аспекти и не провокира реакции от защитен характер. Той регистрира не само осъзнатото, субективно отношение на изследваните към цветовете еталони, но също несъзнателните реакции към тях, което позволява методът да се счита за проективен.¹

В класически вариант тестът съдържа 73 цветни таблици, но тази форма се използва много рядко. Популярен е краткият тест с 8 еталона. Той дава възможност за лаконичност, удобство, по-висока надеждност и бързина на изследването.

Тестът се основава на предположението, че изборът на цвят отразява насочеността на изследвания към определена дейност, настроение, функционално състояние и най-устойчивите личностни черти.

Детето възприема цветовият тест като игра и не схваща целта ѝ. Ситуацията не провокира асоциации с училищния живот. Тестът може да се прилага без ограничения във възрастта под 14 години, за която има много малко психодиагностични методики.

Целта ни беше да установим валидността на Теста извън клиничната практика и за здрави деца, при българска извадка, което не е правено до момента у нас.

Приложението на Теста в различни възрастови групи (панелно) дава възможност за регистриране на развитието на съответните феномени, които диагностицира.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИКА

В теста са включени 4 основни и 4 допълнителни цветове, като номерацията им е задължителна²:

Основни цветове:

1. **СИН.** Символизира спокойствие, удовлетвореност, устойчиви положителни привързаности.
2. **ЗЕЛЕН (синьо-зелен).** Символизира чувство за увереност, настойчивост, упоритост, потребност от самоутвърждаване. Характеризира гъвкавост в сложни условия на дейността, говори за голяма работоспособност.
3. **ЧЕРВЕН (оранжево-червен).** Символизира сила на волята, агресивност, настъпателни тенденции, възбуда, потребност от активно действие, стремеж към успех. Също говори за голяма работоспособност.
4. **ЖЪЛТ (светло-жълт).** Символизира потребност от перспектива, надежди за успех, мечти, активност, стремеж към общуване, експанзивност, веселост. Говори за спонтанно удовлетворение от участието в работата, понякога без осъзнаване на детайлите ѝ.

Допълнителни цветове (символизират негативни тенденции, тревожност, стрес, преживяване на страх и огорчения): **5. ВИОЛЕТОВ; 6. КАФЯВ; 7. ЧЕРЕН; 0. СИВ (сиво-бял).**

Тестът се състои в избор и ранжиране на еднакви по големина и форма картончета. Цветовете заемат от 1-ва до 8-ма позиция. Съответно на това са и 4 функционални зони;

“Явно предпочитание” (++): 1 позиция отразява средствата за достигане на целта; 2 позиция отразява целта към която се стреми изследвания.

“Предпочитание” (XX): 3 и 4 позиции отразяват усещането от изследвания на истинската ситуация, в която се намира или начина на действие, който тази ситуация му подсказва.

“Безразличие” (==): 5 и 6 позиции свидетелстват за това, че изследвания не свързва своето настроение, мотиви, състояние със значението на съответните цветове.

“Антипатия към цвета” (- -): 7 и 8 позиции показват стремеж за подавяне, потискане на дадената потребност, мотив, настроение³.

Взаимното разположение на цветовете при ранжирането им е основа на анализа: удовлетворени потребности, продуктивност на дейността, работоспособност, тревожност, стрес, компенсация.

Изследвани са 315 деца от Шумен през 1994 г. От тях 80 от начална училищна възраст (6-9 г.), 120 от средна училищна възраст (10-13) и 115 от горна училищна възраст (14-18 г.)

РЕЗУЛТАТИ

Всяка възрастова група има ясно изразени типологични черти, проявени при цветовите избори. Това може да се види в следващата таблица, в която са дадени процентите на съответния цвят и позиция по трите възрастови групи.

N	з	син 1			зелен 2			червен 3			жълт 4			виолетов 5			кафяв 6			черен 7			сив 0		
		Н	С	Г	Н	С	Г	Н	С	Г	Н	С	Г	Н	С	Г	Н	С	Г	Н	С	Г	Н	С	Г
1	+	2.5	5.0	5.6	1.3	4.2	28.8	8.8	6.7	5.6	15.0	24.2	4.0	72.5	53.3	4.0	0.0	0.8	1.6	0.0	3.4	40.8	0.0	2.5	1.6
2	+	18.8	17.5	12.8	15.0	13.3	13.6	17.5	15.0	20.8	21.3	23.3	4.8	21.3	21.7	12.0	5.0	0.8	7.2	1.3	4.2	11.2	0.0	5.2	9.6
3	X	23.8	15.0	15.2	25.0	24.2	16.0	20.0	19.2	19.2	22.5	16.7	7.2	2.5	17.5	15.2	0.0	5.8	6.4	2.5	1.7	7.2	3.7	0.0	5.6
4	X	17.5	20.1	13.6	30.0	21.6	16.0	20.0	24.2	17.6	15.0	12.5	11.2	2.5	1.7	16.8	8.8	12.5	8.8	3.7	3.4	4.8	2.5	3.4	3.2
5	=	21.3	23.3	15.2	12.5	21.6	4.8	16.3	18.3	8.0	15.0	6.7	16.8	1.3	3.4	17.6	18.8	14.2	15.2	7.5	7.5	5.6	7.5	5.0	8.8
6	=	12.5	12.5	12.0	12.5	7.5	7.2	10.0	10.0	8.8	3.7	9.2	12.8	0.0	0.0	10.4	28.8	32.5	18.4	8.8	8.3	7.2	22.5	20.0	23.2
7	-	2.5	5.8	13.6	2.5	3.4	3.2	2.5	4.2	5.6	5.0	3.4	12.0	0.0	0.8	6.4	27.5	20.1	15.2	31.3	33.3	10.4	28.8	28.3	26.7
8	-	1.3	0.0	4.0	1.3	4.2	2.4	3.7	2.5	6.4	2.5	4.2	23.2	0.0	1.7	9.6	10.0	12.5	19.2	32.5	38.3	4.8	35.0	36.7	23.3

Начална училищна възраст

На първа позиция с най-голяма честота е 5-ти (виолетов) цвят, който изразява тенденция на неустойчива и съзерцателна позиция, трудна социална адаптация. Емоционалността и субективността в пристрастието превишава разсъдливостта. Нешаблонен, самобитен подход при проблемни ситуации, богато въображение, недостатъчна практичност и реализъм. Тънка нюансираност на чувствата, своеобразие на съжденията и интересите. Ранимост и сензитивност. Трудно изработване на навици за общоприетите норми на поведение.

Деца живеят в света на магията и фантазията. С постъпването в училище се създават условия за стимулиране на въображението, вследствие на по-богатия опит и впечатления.

С явно предпочитание е комбинацията (+5+4), а на второ място (+5+3). Те определят бързо превключване на вниманието, лесно вживяване в различни социални роли, емоционална неустойчивост, артистичност и екзалтираност; високо, но неустойчиво ниво на самооценка; повишена потребност от признание и похвали.

Следващата група избори е (X1X2) и (X2X3). Те показват нужда от разбиране, стремеж към методични и самостоятелни действия, затруднена адаптация и желание за приспособяване; стремеж към лидерство, проявяващо се не толкова в учебната работа, колкото в игрите.

Комбинацията (=2=6) регистрира стремежът за свикване с трудностите, а (=4=0) - неувереност в себе си, избягване на конфликтни ситуации. От тази група комбинации често избирани е (=1=0), показваща емоционална въвлеченост с повърхностен характер.

Стремежът към силни преживявания, общуване, неистово увлечение представя (-7-0). Поставянето на последно място на тази комбинация и по-специално на черния (7) цвят означава и занижен протест против околната действителност, а оттук и занижена агресивност. От друга страна последната позиция на сивия цвят (0) - съучастие и отговорност.

Средна училищна възраст

Приемствеността в психическите свойства между начална и средна училищна възраст е изразена също с поставянето на виолетовия (5) цвят на първа позиция. Изборът не е случаен. В тази възраст децата преминават в по-горна степен на училището. Има нови ситуации и впечатления. По-богатият опит спомага за по-добрата адаптация.

Главните особености през средна училищна възраст се определят от развитието по линията на по-голямата активност и самостоятелност. За това свидетелства и появата на цветовете избори (X2X1) и (X3X2), отразяващи нуждата от активност, методичност и самостоятелност в

дейността, както и от признание. Именно тези комбинации дават представа за сложната психологическа характеристика на подрастващите. Конфликтните ситуации са породени главно от незачитане на тяхната самостоятелност и проява на неуважение към личността им. В резултат на това са проявите на невъздържаност, избухливост, непостоянство, което показва недостатъчно балансирани възбудни и задръжни процеси.

Детето заема междинна позиция между дете и юноша, която е силно противоречива. В повечето случаи като компенсация на тези противоречия е пасивното отношение, затрудняващо разкрепостяването на личността - комбинация $(=1=6)$ - срамежливост.

Друга типична комбинация е $(=2=6)$, говореща за стремеж към свикване с трудностите и намиране на оптималната зона на комфорт.

В сравнение с начална училищна възраст в значителна степен е представена комбинацията $(-0-7)$, - повишена чувствителност към външни дразнители, стремеж към преодоляване на ограниченията, в това число и дистанцията от околните, стремеж към самостоятелни решения.

Изборът на комбинацията $(+5+4)$, предпочетена на първо място както в начална, така и в средна училищна възраст представя връзката между тях: неустойчиво ниво на самооценка, слаб контрол на емоционалната сфера, засилена непосредственост, лабилност на емоциите, завишена чувствителност към околната среда, силно влияние на фантазията и богато въображение, елементи на демонстративност - черти на емоционална незрялост.

В тази възраст се откриват и тенденции за протест към забраните и нежеланите ограничения $(-6-7)$, а също и към силни преживявания, увлечение и увереност в себе си $(-7-0)$.

Горна училищна възраст

При учениците от тази възраст на първи позиции са комбинациите $(+7+2)$, $(+2+3)$ и $(+7+3)$ - протестна реакция, отстояване на собствената позиция, агресивност, нетърпимо отношение към околните и чуждото мнение, противодействие на външните влияния, на средата, стремеж към доминиране, упоритост при достигане на целите, висока активност, самостоятелност при вземане на решения, излишна възбудимост, висока импулсивност, склонност към неочаквани действия в състояние на афект.

Следващите две позиции $(X2X3)$ потвърждават това: актуализация на лидерските тенденции, упоритост при преодоляване на трудностите, чувство за съперничество.

Корелационните зависимости варират както следва: в начална училищна възраст от -0,28 до +0,13; в средна училищна възраст от -0,30 до +0,12; в горна училищна възраст от -0,30 до +0,26. Между трите възрастови групи корелацията е както следва: начална-средна училищна възраст 0,93; начална-горна училищна възраст 0,14; средна-горна училищна възраст 0,17.

ИЗВОДИ

1. Тестът на Макс Люшер е валиден в рамките на авторовата концепция, като всички резултати трябва да се интерпретират много внимателно и задължително да се спазва указаната от автора техника и интерпретационна схема.

2. Тестът е интересен, приятен и достъпен за всички ученици. Представен под формата на игра, той се изпълнява с изключителен интерес.
3. Тестът е възможен и приложим дори при 6-годишни деца, при това без всякакво психическо затормозяване и напрежение.
4. Всяка от трите групи ученици от начална, средна и горна училищна възраст има свои ясно изразени типологични черти, проявени при цветовете избори.
5. При изборите на децата от начална и средна училищна възраст има сходство, изразяващо се главно в поставяне на цвят N 5 (виолетов) на предна позиция.
6. Учениците от горна училищна възраст съществено се различават по своите избори от другите две възрастови групи. Това се изразява в бягство от фантазията и неудовлетвореност от действителността.

¹ Собчик, Л. Н. Метод цвето вых выборов в модифицированной цвето вой тест Люшера. Методическое руководство. М., 1990

² Пак там

³ Виж подробно описание на цвето вите комбинации в книгата : Мутафов, Ст., И.Иванов. Педагогическа хигиена. Ш., 1996